

1891-1914 Döneminde Hamidiye Alayları ve Osmanlının Bölgesel Politikası Bağlamında Kürt Milli Aşiret Konfederasyonu

Dr. Mehmet Emin GÜLER

Ankara University/ Türkiye

Mustafa GÜLER

Çanakkale 18 Mart University/ Türkiye

Özet

Aşiret realitesi, Ortadoğu'da neredeyse yazılı tarihin bütün dönemlerinde öne çıkan ve bölgenin toplumlarının önemli yapısal unsuru olan bir olgudur. Toplum tarihi açısından önemli bir yapı taşı olan bu olgunun etkisi ve niteliği, zaman içerisinde değişiklikler göstermektedir. Ortadoğu coğrafyasında açık bir şekilde görülen aşiret yapılanmasının geçmişi, tarih öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. Babil, Asur, Pers, Roma, Bizans gibi antik toplumlar da aşiret yapılanmaları görülmektedir. Selçuklu ve Osmanlı gibi imparatorluklar döneminde aşiretler, önemli birer güç odağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Yavuz Sultan Selim ve II.Abdülhamid dönemlerinde Kürt aşiretleri, önemli pozisyonlarda yer almışlardır. Fransız devrimi sonrası batı kültürünün etkisiyle yayılan birey merkezli yaklaşımlar, aşiret olgusunu aşındırmakla birlikte onun önemini ve etkisini ortadan kaldıramamıştır. Tarihsel süreç içerisinde örgütlü toplumsal yaşamın temelini oluşturan aşiret olgusu, Ortadoğu coğrafyasının önemli bir özelliği olarak varlığını korumuştur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Şark vilayetlerinin (günümüz Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi) en çok öne çıkan aşiretlerinden biri, Milli Aşireti'dir. Özellikle İbrahim Paşa'nın bu aşiretin başında olduğu zamanlarda çok sayıda aşireti yapısına katan Milli Aşireti, adeta bir aşiretler ittifakı oluşturmuştur. Geniş bir bölgede (Musul, Halep, Şanlıurfa, Diyarbakır ve Mardin) hakimiyet kuran bu aşiret, söz konusu dönemde bölgenin sosyal, ekonomik ve politik yapısının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

19. yüzyılın sonlarında kurulan, Osmanlının şark vilayetlerinde etkili bir güç olan ve büyük çoğunluğu Kürt aşiretlerinden oluşan Hamidiye Alaylarının kuruluşunda ve etkin bir şekilde işleyişinde Milli Aşireti'nin dikkate değer bir etkisi görülmektedir. Hamidiye Alaylarının oluşturulması sürecinde bu aşiretin önemli bir figürü olan İbrahim Paşa (Milli İbrahim), "Emîrû'l-ümerâ" rütbesine sahipti. II. Abdulhamid'in kendisine "evladım" dediği ifade edilen bu paşa, saray erkanı tarafından sevildi ve "mirliva" unvanı ile paşa yapıldı. Diyarbakır yöresinde oluşturulan on bir Hamidiye Alayının beş tanesi, bu aşiretin mensuplarından oluşmaktaydı. 20. yüzyılın başlarında hem bölgede hem de Hamidiye Alayları içerisinde gücünü ve etkinliği artıran Milli Aşireti, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin bölgelerinde baskıcı ve yayılcı bir strateji izlemiştir.

Hamidiye Alaylarının önemli bir yapısal unsurunu oluşturan Milli Aşireti'nin, bu mensubiyetin sağladığı ayrıcalıkları zaman zaman istismar ettiği görülmektedir. Bünyesindeki silahlı birliklerin ve Osmanlı devletinin verdiği desteğin sağladığı avantaj ile civar aşiretler ile hakimiyet mücadelesine giren bu aşiretin, eylemlerinde aşırıya kaçtığı anlaşılmaktadır. Özellikle Diyarbakır eşrafı ile ciddi bir çatışma ve mücadele içinde olan İbrahim Paşa, bu aşırıya kaçan eylemlerden dolayı kaynaklarda birçok olumsuz sıfat ile nitelenmiştir. Bunun yanında bu paşa ile ilgili merkezi yönetime yapılan şikayetlerin sonuç vermediği anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti'nin bölgedeki önemli ve etkin bir temsilcisi olan Milli Aşireti, sadece Osmanlının bölgedeki siyasetinde değil aynı zamanda onun bölgedeki imajında etkili olmuştur.

Aşiretler tarihsel bir gerçeklik olmanın ötesinde, günümüz dünyasında jeopolitik açıdan etkili birer aktörü olmuştur. Jeopolitik kavramı, ülkeler ve büyük kara parçaları göz önünde bulundurularak değerlendirilmekle birlikte bölgede yerleşik etkin toplulukların bölge jeopolitiğini etkilediği görülmektedir. Ortadoğu bölgesi ele alındığında aşiretlerin ülke ve bölge düzeyindeki jeopolitik önemi göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Tarihsel veriler incelendiğinde aşiretlerin, ülke jeopolitiğine etkilerinin ve jeostratejik öneminin küçümsenmeyecek düzeyde olduğu görülmektedir. Bölge tarihinde önemli birer denge ve güç unsuru halinde yer alan aşiret yapıları yer yer aşiretler birliği halinde ortak bir zeminde hareket etmekteydiler. Bu gibi dönemlerde aşiret topluluklarının nüfuzunun arttığı ve etki alanlarının genişlediği görülmektedir. Tarihsel süreçte, yönetimlerin kısa ömürlü olduğu ve bölge egemenliğinin sürekli el değiştirdiği Ortadoğu coğrafyası, iktidar savaşlarına sahne olmaktaydı. Bu duruma bağlı olarak bu coğrafyada dinamik ve kararsız bir yapı hüküm sürmekteydi. Bu yapı göz önüne alındığında aşiretlerin

bölgeye uyumu açısından mobilizasyon kabiliyetlerinin yüksekliği dikkat çekmektedir. Bu çalışmada bölge aşiret yapılarına farklı bir bakış açısı getirilerek, bu yapıların olumlu yönlerine dikkat çekmek amaçlanmıştır. Bunun yanında 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında özelde Milli Aşireti konfederasyonu ve genelde Kürt aşiretleri üzerinden, aşiret yapılanmasının bölgesel ve toplumsal etkisi ve önemi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Aşiret, Ortadoğu, Hamidiye Alayları, Kürtler, Milli Aşireti, Jeopolitik.*

Giriş

İnsanın aidiyet, güvenlik ve sosyal açıdan bağlanma duygusunun yansıması olarak ortaya çıkan aile, cemaat, aşiret (kabile, boy), millet, ümmet gibi ortaklaşma ve organize olma anlamlarına gelen yapılar ekonomik, kültürel, sosyal ve politik yapılardır (İnanç, 1993, ss. 709-710). Genel anlamda aşiret; idari, ekonomik ve sosyo-politik yapının düzenlenmesi amacıyla ortak örf ve adetler çerçevesinde bir arada bulunan, insan birliği, topluluk ve kabile gibi tanımlamalarla ifade edilmektedir (Beşikçi, 1992, s. 25). Aşiret realitesinin ihtiyaçtan doğduğunu belirten Linder (Linder, 2000, ss. 19-31) ortak çıkarlar doğrultusunda hareket eden bu yapıyı Bruinessen (Bruinessen, 2013, s. 104) gibi siyasal boyutuyla ele almıştır. Aşiret faktörünün bileşenlerine baktığımızda, bölge bağlamında ele alınan mekân (arazi) kavramı ile bu bölgede yer alan kültürel, siyasi ve sosyal bir nüfusu (bölge içerisinde ortak hareket eden etkin ailevi zümreleri) bir araya getirdiği anlaşılmaktadır. Bu tanımlamaya göre ortak çıkarlar doğrultusunda belirli bir bölgedeki geniş aşiret grupları, bölge jeopolitiği açısından dikkat çekicidir. Jeopolitik olgusu, klasik anlamda ülkenin konumu, yer aldığı arazi, nüfusu, komşuları ve bölgenin karakteristiği gibi siyasi coğrafyanın da alanına bir kısım müdahalelerle 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır (Hasanov, 2012, s. 15, 199). Bu çalışma, ağırlıklı olarak Ortadoğu jeopolitiğinde Milli aşireti örneği üzerinden aşiretlerin rolü ve önemi ekseninde olacaktır.

1. Ortadoğu ve Osmanlı İmparatorluğu

Ortadoğu bölgesi sınırları kesinleşmiş ve ortak bir tanımda karar kılınmış bir yapıya sahip olmamakla birlikte birçok şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ABD, İngiltere, Fransa gibi küresel güçlerin politik çıkarları doğrultusunda ortaya konulmuş farklı tanımlamaların tezahürüdür. Günümüzde Ortadoğu olarak adlandırılan bölgenin, tarihsel süreç içerisinde Akdeniz Dünyası, Ön Asya, Ön Batı Asya, Batı Asya, Güneybatı Asya, Arap Asya'sı ve Yakın Doğu gibi birçok coğrafi ve politik adlandırmaya sahip olduğu görülmektedir. Ortadoğu sınırları

üzerinde yapılmış bir tanımlamaya göz atarsak: Basra körfezinden, Doğu Akdeniz'e kadar olan Batı İran, Ürdün, Suriye, Filistin, İsrail, Hicaz, Yemen, Körfez Ülkeleri ve Mısır'ı içerisine alan bölge Ortadoğu olarak tanımlanmaktadır. Son dönemlerde bu tanım ABD'nin stratejik hedefleri doğrultusunda Afganistan'dan Senegal'e, Türkiye ve Kafkaslar'dan Yemen ve Habeşistan'a kadar genişletilmiştir (Elibüyük, 2003, ss. 129-133).

Genellikle dinamik yönüyle ve jeopolitik ağırlığı ile öne çıkan Ortadoğu coğrafyası, tarihsel süreçlerde birçok farklı güç odağına ev sahipliği yapmıştır. 15. yüzyılda Ortadoğu'da Memluk, Osmanlı ve Timur Devleti olmak üzere önemli üç güç odağı öne çıkmaktaydı. 16. yüzyılda bu coğrafyada büyük değişiklikler meydana geldi. Osmanlı İmparatorluğunun Memluk devletini ortadan kaldırması ve Timur İmparatorluğunun çöküşü ile Şii Safevi Devletinin güçlü bir şekilde ortaya çıkışı, bölge jeopolitiğinde yeni dengelerin oluşmasına zemin hazırladı. Özellikle Osmanlı ve Safevi devletlerinin sınır bölgelerinde yaşayan Kürtler, bölge jeopolitiğinde önemli bir unsur olmaya başladı (Abdulla, 2009, ss. 19-20).

Farklı dini topluluklardan ve etnik unsurlardan oluşan Osmanlı İmparatorluğu, 17. ve 18. yüzyıllar arasında zirveye ulaşmıştı. Türkler, Kürtler, Araplar, Tatarlar, Türkmenler, Berberiler, Memlukler, Boşnaklar, Arnavutlar, Rumlar, Bulgarlar, Ermeniler ve Gürcüler gibi çok çeşitli etnik grupları ve Müslüman, Rum Ortodoks, Ermeni (Ermeni Katolik, Evanjelik ve Apostolik dahil), Süryani Ortodoks ve Yahudi gibi dini unsurları bünyesinde barındıran Osmanlı İmparatorluğunda din, öncelikli belirleyici unsur olmuştur. Etnik kimlik çeşitliliği, Osmanlı'nın her yerinde bir şekilde varlık göstermiştir. Özellikle bir kimlik aracı olarak dil, İmparatorluk içindeki birçok topluluğun tanımlanmasına ve kategorize edilmesine yardımcı olmuştur. Bununla birlikte, birincil kimlik biçimi olarak etnisite ya da ulusal kimlik, İmparatorluktaki topluluklar arasında ancak 19. yüzyılın ortalarından sonra belirginleşmeye başladı. Osmanlı İmparatorluğu, hakimiyeti altındaki gruplar arasındaki ilişkileri yönetmek, siyasi ve ekonomik temsillerini sağlamak ve İmparatorluğa yönelik meydan okumaları önlemek için ayrıntılı politikalar ve detaylı stratejiler geliştirmiştir. Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Güneydoğu Avrupa'ya kadar uzanan bir alanda hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu için bu oldukça zorlu bir süreç olmuştur. Özellikle Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın ana vatanı olan ve çok renkli bir etnik profile sahip olan Ortadoğu'da dengeleri sağlamak kolay olmamıştır (MacQueen, 2018, ss. 3-10).

2. Kürtler

Ulus ve ulusçuluk üzerine yapılan çalışmalar, kökene vurgu yapan ilkçi (primordialist) ve güncel paradigmalarından hareket eden modernist olmak üzere iki eksen üzerinden ilerlemektedir. İlkçi yaklaşım ulusların ezeli ve doğal olduğunu savunurken, ulusun modern bir fenomen olduğu yaklaşımını benimseyen modernist görüşe göre ulus endüstri toplumunun kaçınılmaz bir sonucudur. Bu iki temel yaklaşımın bünyesinde ulus hakkında çok farklı fikirlerin öne sürüldüğünü görmek mümkündür. Bunların yanında insanlığın evrensel ilkelerini öne çıkaran Perennial yaklaşıma göre ulus, etnisitenin kapsamlı ve yükseltilmiş bir formudur. Ulus kavramının kökenini oluşturduğu düşünülen etnisitenin, kolektif bir isim, bir soy miti, paylaşılan bir tarih, ayırt edici bir kültür, belirli bir coğrafi bölge ile ilişki ve dayanışma duygusu olmak üzere altı boyutunun olduğu ifade edilmektedir (Jongerden, 2007, ss. 17-18).

Kürtlerin etnik kökeni ve ana vatanı üzerine çok sayıda çalışma ve bu çalışmaların neticesinde farklı düşünceleri ve yaklaşımları görmek mümkündür. Burada özellikle kaynakların yetersizliği ile siyasi ve ideolojik amaçlı yaklaşımların manipülasyonu, bu konuda belirsizliklere ve bazen birbiri ile çelişen görüşlere neden olmaktadır. Kürtlerin tarih boyunca farklı bölgelerde yaşamaları ve farklı etnik unsurların Kürtleşmesi ile bazı Kürt topluluklarının diğer etnik yapıları benimseyerek Kürtlüklerini unutmaları, konuyu daha da karmaşık ve spekülatif bir hale dönüştürmektedir (Attar, 2004, ss. 41-46).

Günümüzde yoğunluklu olarak Irak, Türkiye, İran, Suriye, Ermenistan ve Azerbaycan gibi çok geniş bir coğrafyada yaşamlarını sürdüren Kürtler, kendine özgü dinamikleri olan bir ulustur (Bruinessen, 2013, ss. 25-27). Tarih boyunca asker, idareci, din adamı ve lider gibi etkili figürleri yetiştirmiş olan bu ulus, Ortadoğu tarihinin önemli bir unsuru olarak öne çıkmaktadır. Selahaddin Eyyubi, İdrisi Bitlisi ve Kerim Han Zend gibi meşhur kişiler bu figürlerin önde gelenleri olarak gösterilebilir. Türkler, Araplar ve İranlılar ile iç içe yaşayan ve kendine özgü bir kültürel ve toplumsal dokusu olan bu halk, birçok alanda Ortadoğu'ya zenginlik katmıştır. Ortadoğu'da önemli güç odakları olan Türkiye, Irak, İran ve Suriye gibi ülkelerde yaşayan Kürtler, bu ülkelerin bölgesel ilişkilerinde ve dış politikalarında önemli bir role sahip olmuştur. Bu bölgenin politik dengesinde, Kürtlerin önemi ve etkisi göz arda edilemeyecek düzeydedir (Jwaideh, 2009, ss. 17-18). 1975 yılında Kürt nüfusu üzerine yapılan araştırmalar sonucunda, Türkiye'de 7,5 milyon, Irak'da 2 ile 2,5 milyon, İran'da 3,5 milyon, Suriye'de yarım milyon ve SSCB'de 100 bin civarında Kürt'ün yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bu

tabloda Kürtlerin büyük bir çoğunluğunun Türkiye topraklarında bulunduğu görülmektedir (Bruinessen, 2013, s. 31).

Kürtlerin konuştukları dilin Farsça'ya benzemesi onların İran halkı olduğunu ve aralarında farklılığın bulunmadığı anlamına gelmez. Bu halk günümüzde yaşadıkları coğrafyada, tarihsel süreç içerisinde birçok farklı kültürle ve toplulukla etkileşim içerisine girmiş ve bunun sonucunda değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Bölgenin güçlü devletleri (Sasani, Abbasi, Safevi ve Osmanlı gibi) ile komşuluk yapmış olan Kürtler ile ilgili olarak tarihsel kaynaklarda çok sayıda atıf ve bilgi bulunmaktadır (Jwaideh, 2009, ss. 32-45). Ziya Gökalp, Kürt literatürü üzerinden Kürtleri beş topluluğa ayırmaktadır. Bu beş grubu Kurmanc, Zaza, Soran, Goran ve Lur biçiminde ifade eden Gökalp, bu grupların konuştukları dillerin bazen birbirlerini anlayamayacak kadar farklılaşabildiğini belirtmektedir (Gökalp, 2011, s. 30). İslamiyet'ten önce Zerdüştlük, Paganizm ve Hristiyanlık gibi dinleri benimsemiş olan Kürtler, İslam'ın yayılışı ile birlikte Müslüman olmayı tercih etmişlerdir. Kürtlerin büyük çoğunluğu İslam dinini benimsemekle birlikte, bu halkın içerisinde eklektik bir inanç olarak Ezidiliği görmek mümkündür (Jwaideh, 2009, ss. 46-51). Kürtlerin büyük bir çoğunluğu Sünni Müslümandır. Bununla birlikte Şii, Ezidi, ve Hristiyan olan Kürtlerde bulunmaktadır (Bruinessen, 2013, ss. 43-47).

3. Aşiret Yapılanması

Aşiret, aynı atadan gelen ve çekirdek ailenin büyüyüp genişlemesi sonucu oluşan topluluklar olarak bilinirler. Daha geniş anlamda değerlendirildiğinde aşiret, sosyo-politik, idari ve ekonomik yapıyı düzenleyen, ortak örf ve adetler çerçevesinde toplanan bireylerin oluşturduğu toplumsal yapı olarak ifade edilir (Beşikçi, 1992, s. 25). Aşiretin temelinde gerçek veya gerçek olduğu kabul edilen bir ata ve akrabalık merkezli bir örgütlenme bulunmaktadır (Bruinessen, 2013, s. 82).

Arapça' da kullanılan tanımı ile aşiret (عشيرة" el-aşira), kabile teşkilat sınıflandırmasında en küçük birim olarak görülmektedir. Baba, oğul ve torunların bir arada yer aldığı geniş bir aile topluluk olarak tanımlanmaktadır. Kelimenin Türkçe kullanılışında ise aile tabirinden ziyade oymak gibi daha geniş bir anlam içerdiği görülmektedir (İnanç, 1993, ss. 709-710). Osmanlı arşiv belgelerinde oymak, aşiret ve cemaat tabirlerinin aynı anlamda kullanıldığı örnekler yer almaktadır. Örneğin Kızılalili Oymağı, Kızılalili Aşireti ve Kızılalili Cemaati gibi farklı adlandırmalar mevcuttur (Türkay, 1979, s. 22). Aynı şekilde Arapça' da

büyük bir topluluğu tanımlayan kabile kavramı, Türkçe’de aşiret ile eşdeğer bir büyüklük ifade etmektedir (İnanç, 1993, ss. 709-710).

Kürtler arasında kullanımı yaygın olan aşiret kavramı, bir boyun tamamını belirtmektedir. Aşiret sözcüğünün çoğulu *aşair* olmakla birlikte aşiretlerden oluşan konfederasyonlar bir aşiret olarak ifade edilmektedir. Kürtlerde aşiret sözcüğü özellikle aidiyet ve tanıtma niteliği ile öne çıkmaktadır (Bruinessen, 2013, s. 102). Aşiret kavramını tam olarak tanımlayabilmek için kan bağının yanında çevreyle ilgili öğeleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Buradan aşiret, aynı bölge içerisinde yaşayan veya aynı göç yolları üzerinde bulunan, yönetim şekilleri, inanç sistemleri ve dinsel öğeleri, dilleri (veya şiveleri) ortak olan, dışarıdan gelen tehlikelere, doğal afetlere karşı ortak bir duruş sergileyen ve dayanışmanın hüküm sürdüğü aileler topluluğu olarak tanımlanabilir (Kıran, 2003, s. 43).

Ortadoğu aşiretleri köklü, esnek, dayanıklı ve sosyo-politik bir yapı sergilemektedir. Aşiret biçimindeki yapılanmalar, bölge tarihinin ilk dönemlerinde, tarımsal yaşama geçiş ve merkezi yönetimlerin oluşması sürecinde, sanayi devrimi ve sonrasında gelişen ulus-devletlere geçiş aşamalarında görülmektedir. Bu zorlu süreçlerde aşiret yapıları siyasi, askeri, ekonomik ve bölgesel anlamda büyük dönüşümler geçirerek ayakta kalmaya çalışmışlardır (Al-Jabbar & Dawod, 2013, s. 68). Michigan Üniversitesi’nde Tarih Profesörü olan ve Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar yapan Rudi Paul Lindner, aşiret realitesinin ihtiyaçtan doğduğunu, aşiret üyelerinin ortak çıkarlar doğrultusunda hareket ettiğini, yardımlaşmayı esas aldıklarını ve bu nedenle geçici siyasal topluluklar olarak görülmesi gerektiğini ifade etmektedir (Linder, 2000, s. 19,31). Bu konuda araştırmalar yapan Hollandalı antropolog Martin van Bruinessen, aşiret kavramının farklı boyutlarına değinmektedir. Aşiret mensuplarının kullandığı “Ma ‘aşa’er (biz aşiret halkı)” tabirinin, sosyal bir katmanı vurguladığını ve köylülük gibi göreceli olarak daha düşük toplumsal katmanlardan üstünlüğü belirttiğini söylemektedir. Irak bölgesinde yapılan sosyolojik tetkiklerde aşireti ve benzeri akraba grubunu belirten kavramların politik bir topluluğu belirttiği görülmüştür. Aşiret kavramını kan bağıyla sınırlandırmak yetersiz bir tanımlamaya yol açar. Topluluğun büyüklüğü arttıkça kan bağı zayıflar ve birliktelik esasları, akrabalıktan ziyade ortak çıkarlar doğrultusunda ilerler. Bu nedenledir ki çatışma dönemlerinde sıkı bir dayanışma görüntüsü içerisine giren aşiret toplulukları, barış dönemlerinde zayıf bir birliktelik görünümüne bürünürler. Kürtlere kullanılan “ben aşiretliyim” tabirinin, “civis

Romanus (Roma yurttaşımı)” ile benzer anlamda kullanıldığı ve eş değer bir düşünce ifade ettiği düşünülmektedir (Bruinessen, 2013, ss. 102-130). Özellikle aşirete mensubiyetin farklı yollarla veya tabirlerle övünerek dile getirilmesi, bu olgunun toplumsal ve kültürel değerini ve etkisini göstermesi açısından önemlidir. Bununla birlikte aşiret olgusunun, kan bağı ve akrabalık sınırlarının ötesinde politik ve toplumsal yönü öne çıkan çok boyutlu ve kapsamlı bir niteliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Aşiret yapılanmaları, merkezi yönetimlerin bakış açısıyla düzenden yoksun ve disiplinsiz gruplar olarak görülse de kendi içerisinde sistemli ve hiyerarşik bir düzen barındırır. Öncelikle aşiret denetiminde yer alan bir toprak parçası (arazi) bulunur. Bunun yanında bir yönetici (reis, ağa) ve bu yönetimin idare merkezi (köy odası, misafir odası gibi) vardır. Suç işleyen kişilere karşı bir yaptırım ve cezalandırma mekanizması işletilmektedir. Bu mekanizma, aşiret lideri, aşiret büyükleri ve dini temsilci olarak aşiret şeyhinin yer aldığı topluluğun aldığı ortak karara dayanmaktadır. Bu kararlarda hüküm olarak odaya kapatma, falaka, mal varlığına el koyma ve aşiret sınırlarından uzaklaştırma gibi cezalar verilebilmekteydi. Bunların yanında aşiretlerin, askeri bir birlik oluşturma ve dış tehditlere karşı silah altına alınabilecek bireyleri tanzim edebilecek bir sistemi bulunmaktaydı (Uluç, 2010, s. 43).

Bazı dönemlerde birkaç aşiretin bir araya gelerek bir konfederasyon oluşturduğu ve bu aşiretlerin birlikte hareket edebildikleri görülmektedir. Aşiret konfederasyonlarında kurucu aşiretler ve nüfus bakımından güçlü aşiretler yönetimde etkin rol oynamaktaydı. Yönetim tabakası bu aşiretler içerisinde siyasi ve ekonomik bakımdan güçlü bir aile veya birkaç ailenin birleşmesiyle oluşmaktaydı. Riyaset bu aileler arasında sürekli olarak değişebilmekteydi. Zaman içerisinde genişleyen aşiretlerin, oluşturdukları kollar sayesinde bölgelerinde güçlü birer sosyo-politik yapı haline geldikleri görülmektedir (Menteşavili, 2004, ss. 174-175). Hemawend, Hewraman, Bilbas, Caf, Milli ve Şıkakan Aşireti gibi aşiretler, öne çıkan aşiret konfederasyonlarıdır (Abdulla, 2009, s. 180).

Aşiretler, Kürtlerin toplumsal yapısının temel unsurlarından biri olarak ifade edilmektedir. 19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı, Rusya ve İran bölgelerindeki Kürt aşiretler üzerine yapılmış çok sayıda ve ayrıntılı araştırma ve eser bulunmaktadır. Bu eserler tarihsel süreçte hangi bölgede kaç Kürt aşiretinin bulunduğu ve aşiretlerin yaşadıkları bölgeleri, reisleri, kökenleri ve diğer özellikleri bütün yönleri ile sunulmaktadır. Bu eserlerin sunduğu bilgiler, aşiret

yapılanmasının Kürt tarihinde, kültüründe ve toplumundaki yerini ve önemini göstermektedir (Minorsky & Kenzie, 2004, ss. 134-135).

Kürtlerde aşiret kavramı ile bağlantılı olarak *qebile*, *malbat* ve *mal* kavramları kullanılmaktadır. Bir veya birkaç kuşaklı bir aile topluluğu olan ve en önemli toplumsal birim olarak nitelenen *mal*, bir ortak ata ile bağlantılı ve ata erkil merkezli akraba topluluğudur. Birkaç *mal* akraba topluluğunun oluşturduğu daha geniş bir soy yapılanmasına *malbat* denir. Birkaç *malbat*ı içine alan daha geniş bir akrabalık kapılanmasına *qebile* ve *qebile*'lerin oluşturduğu çatı yapıya aşiret denir. Burada *mal*, *malbat*, *qebile* ve aşiret yapılanmasında baba tarafından akrabalık esas alınmaktadır. Aşiretlerde orta ata vurgusu, diğer yapılanmalara göre biraz daha arka planda kalmaktadır (Jongerden, 2007, ss. 24-25). Aşiret yapılanması dışında kalan Kürtler bulunmakla birlikte onların genellikle aşiret biçiminde örgütlenmiş Kürtlerle birlikte hareket ettiği ve onlara uyduğu görülmektedir (Bruinessen, 2013, s. 82). Buradan aşiret yapılanmasının, aşirete mensup olmayan Kürtler üzerinde belirleyici bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Ziya Gökalp, Kürtlerin dışardan mefkuresiz ve vizyonsuz görünebildiğini ve bu görünüşün gerçeği yansıtmadığını dile getirmektedir. Ona göre Kürtlerde takdire şayan ve oldukça güçlü bir aşiret vizyonu ve aidiyet bilinci vardır. Hatta aşiret yapısındaki mücadelelerde bu halkın büyük bir kahramanlık gösterdiğini belirtmektedir. Kürtlerde çatışmada söylenen “*mirin heye, veger tune ye* (ölmek var, dönmek yok)” sözü, onların kararlılığını göstermektedir. Kürtler arasındaki meşhur deyimlerden ve özlü sözlerden örnekler gösteren Gökalp, Kürtlerdeki aşiret ülküsünü övgüyle detaylandırarak anlatmaktadır (Gökalp, 2011, ss. 44-45).

Arap aşiretlerinin kendine özgü bir hiyerarşik düzeni bulunmaktaydı. Bu hiyerarşik düzen, geçim kaynaklarının farklılıklarına dayanmaktaydı. Bu hiyerarşiye göre en üstte deve yetiştiren aşiretler (*ehl el-ibl*) yer almaktaydı. Onların altında ise koyun yetiştiren aşiretler (*şaviye*)¹ gelmekteydi. Daha alt tabaka da ise yerleşik köylüler (*felalih* veya *hanâşe* olarak ifade edilen gruplar) bulunmaktaydı. En alt tabakayı manda yetiştiren ve bataklıklarda yaşayan (*mi'dan* adı verilen) gruplar oluşturmaktaydı. Savaş tekniklerinin üstünlüğü ve mobilize hareket kabiliyeti, deve yetiştiren aşiretlerin ayrıcalıklı olmasını sağlamaktaydı. Devenin çöl sıcaklarına dayanıklı olması ve uzun yolculuklarda avantajlı olması, bölgedeki Arap aşiretleri tarafından bu hayvanların tercih edilme sebeplerindendi (Al-Jabbar & Dawod, 2013, s. 71).

4. Hamidiye Alayları

Genelde Doğu Bölgelerinin ve özelde Doğu Anadolu Bölgesinin, kendine özgü coğrafi, sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri bulunmaktaydı. Tarihsel süreçte Osmanlının merkezi yönetimi, bölgede tam olarak istediği hakimiyeti kuramamıştır. Osmanlının en güçlü olduğu dönemlerde bile bu bölge ile merkezi otorite arasında kopukluk ve bölgede otorite boşluğu olmuştur. Merkezi otoriteden uzaklık ve kopukluk, bölgede ağalık, aşiretçilik ve şeyhlik gibi toplumsal ve dini yapıların güçlenmesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte bölgenin vilayetlerinde eşraf olarak ifade edilen şehirli bir toplumsal sınıf bulunmaktaydı. Zaman zaman merkezi yönetimin valilerini etkisi altına alıp yönlendirebilen bu sınıf, merkezi yönetimin karşısında bir güç odağı oluşturma girişimlerinde bulunabiliyordu. Bu sınıf, kırsal bölgelerdeki veya farklı vilayetlerdeki eşraf, ağalar, şeyhler ve aşiret liderleri ile mücadele ve ittifak yaparak merkezi otoritenin karşısında durabiliyordu (Kodaman, 1979, ss. 434-435).

19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğunun giderek zayıfladığı görülmektedir. 1877-1878 yıllarında gerçekleşen Osmanlı-Rus harbinden sonra Berlin Antlaşması imzalanır ve bu antlaşmanın 61. maddesi ile Osmanlı yönetimi Ermenileri, Kürtlere ve Çerkezlere karşı koruyacağını kabul eder. Rusya, İsviçre ve Londra destekli milliyetçi Ermeni hareketleri, Kürtlerle birlikte ve Kürtlerin denetiminde yaşayan Ermeniler üzerinde kışkırtıcı bir etki yaratır. Ermeniler ile Kürtler arasında ciddi gerilimler olur ve 1894 yılında Sason bölgesinde kanlı çatışmalar yaşanır. Bölgenin dinamik ve karışık yapısı, Rusların kurduğu Kazak alaylarına benzer Hamidiye alaylarının kurulmasına zemin hazırlar (Minorsky, 1988, s. 59). 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Rusya, Doğu Anadolu'ya yönelik planlarıyla büyük bir tehdit oluşturunuyordu. Bunun yanında Ermenilerin milliyetçi ve devrimci faaliyetleri, en büyük tehdit olarak algılanmaktaydı. Osmanlının yönetim kademesindeki pek çok kişi tüm Ermeni nüfusunu sadece ülke içinde devlet otoritesine meydan okumakla kalmayan, aynı zamanda Rusları ülkeye getirecek Truva atı olarak görmekteydi (Klein, 2011, ss. 2-3). Bununla birlikte bu alayların, tamamen bölgedeki Ermeni sorununa yönelik kurulduğu söylenemez. Hamidiye Alayları, bir amaç olmanın ötesinde Osmanlının bölgeye yönelik politik hedeflerine ulaşmasını sağlayan bir araç olarak görülmelidir (Kodaman, 1979, ss. 432-434).

Seçkin Kürt aşiretlerinden oluşan ve bir milis kuvveti olan Hamidiye Alayları, 1890 yılında Sultan Abdülhamid ve onun güvenilir sırdaşları Şakir Paşa

ile mareşal (Mehmed) Zeki Paşa tarafından kuruldu. Zeki Paşa, Erzincan'da bulunan Dördüncü Ordu'nun komutanıydı ve sultanla evlilik yoluyla akrabaydı. Dördüncü Ordu, Rus cephesi olarak bilinen ve yaklaşık olarak Ağrı Dağı'nın kuzeyinden güneybatıda Cizre'ye ve batıda Erzincan'a kadar uzanan geniş ve çok önemli bir bölgeden sorumluydu. Bu topraklar, aşiretlerin sürülerini götüktükleri ve tarımsal açıdan çok zengin bir bölgeydi (Klein, 2011, s. 3).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki aşiret yapılanmasının oluşturduğu etkinin ve gücün farkında olan II. Abdülhamid, 1880'li yılların başından itibaren bölgenin aşiretlerini merkezi yönetimin yanına çekmeye yönelik girişimlerde bulundu. O dönemde Hakkâri'de toplanan aşiretlerin liderlerine hediyeler ve silah malzemeleri verilmekle birlikte yaklaşık 26 emekli subay, aşiret üyelerinin silahlı eğitimi için gönderildi. 1884 yılında Hakkâri bölgesine vali olarak gönderilen Ethem Paşanın, aşiretlerle sıkı ve samimi bir bağ kurduğu ve onlara silah dağıtarak onları örgütlediği görülmektedir. Bunun yanında paşanın aşiretler arasındaki anlaşmazlıklarda araya girerek onları barıştırdığı ve sorunlarını çözüme kavuşturduğu anlaşılmaktadır. Osmanlının bölgenin aşiretlerine yönelik bu stratejisi, İran, İngiltere ve Rusya tarafından yakından takip edilmekteydi (Kodaman, 1979, ss. 436-437).

Hamidiye alayları, ordudan ve sivil bürokrasiden bağımsız ve doğrudan sultanın ve bölgedeki Osmanlı askeri birliklerinin komutanı Zeki Paşa'nın emri altında paralel bir kontrol sistemi olarak tasarlanmıştı. 19. yüzyılın sonunda aşiret liderleri tarafından yönetilen 55 aşiret yapısından oluşan bu alayların en küçüğü yaklaşık 500 kişilik ve en büyüğü 1150 kişiden oluşmaktaydı. Genellikle Kürt, Türkmen ve Arap kökenli Sünni Müslümanlardan oluşan Hamidiye alaylarında, gayri Müslimleri görmek mümkündür. Bu yapının içerisinde, Bîsarî Koloz'un başında olduğu Torfınan aşireti gibi Ezidi aşiretleri yer almaktaydı (Jongerden, 2007, ss. 244-245).

Merkezi yönetimin genellikle birbiriyle rekabet ve mücadele içerisinde olan aşiret liderlerine alay komutanı rütbesini sunması ve onların örgütlenmesine destek vermesi, bu liderler ve aşiretler için iyi bir fırsat olarak görülmüştür. Kürt aşiretleri, Hamidiye alaylarına mensup olmanın iyi silahlara sahip olmak, bazı yasalardan pratikte muaf olmak ve liderlerine verilen rütbe gibi avantajları gördüler. Bundan dolayı bu aşiretler, Hamidiye Alaylarına katılmada tereddüt göstermediler (Klein, 2011, s. 2). Hamidiye Alaylarına katılmanın verdiği avantajları gören ve rekabet içerisinde olan aşiretler, bu avantajı kullanmada geri kalmanın getireceği bir

bedelin olduğunu öngörmüşlerdi. Bölgede bazı aşiretlerin güçlenmesi ve büyümesi, beraberinde diğer aşiretlerin otorite kaybı anlamına gelmekteydi.

Hamidiye Alayların ile ulaşılması düşünülen bazı hedefler bulunmaktaydı. Bunlar şu şekilde ifade edilebilir:

- Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bulunan aşiretlerin milis kuvvetlerinden faydalanmak
- Taşra üzerinde daha etkili bir merkezi kuvvet oluşturmak,
- Ermenilerin tehlikeli girişimlerini engellemek ve onları kontrol altında tutmak,
- Söz konusu bölgeyi yabancı devletlerin (Rus ve İngiliz gibi) zararlı etkisinden korumak,
- Bölgeye yönelik etkili ve güncel sosyo-politik stratejiler oluşturmak,
- Osmanlının o dönemdeki politikası olan Panislamizm'i bölgede hâkim kılmak (Kodaman, 1979, ss. 438-439).

Bu alayları oluşturan aşiretlerin liderlerinin ve ileri gelenlerinin çocuklarının eğitimi için imparatorluğun payitahtı İstanbul'da okul açıldığı görülmektedir (Yiner, 2019, s. 399). 1892 yılında açılan ve aşiret okulu olarak da ifade edilen Mektebi Hümayun, orta okul düzeyinde bir eğitim kurumuydu. (Türkdoğan, 1998, s. 222). Her alaydan iki çocuğun İstanbul'daki aşiret okuluna gönderilmesi ve bu çocukların eğitimlerini tamamladıktan sonra aşiret bölgelerine teğmen olarak atanması planlanmıştır. Yaşanan bazı sorunlardan ve bazı aşiretlerin çocuklarını göndermek istememesinden dolayı bu proje tam olarak hayata geçirilememiştir. Bu okula Milli ve Miran aşiretlerinin çocuklarını göndermediği bilinmektedir (Yiner, 2019, s. 399). Yaklaşık 13 yıl devam eden bu okullara hem Arap hem de Kürt çocukların kabul edildiği görülmektedir. Özellikle itibarlı ailelerin fiziksel ve zihinsel olarak yetenekli çocukları kabul edilmekteydi (Türkdoğan, 1998, ss. 222-223).

Hamidiye Alaylarından önce bölgenin Kürt aşiretlerinden ve Irak ile Arabistan bölgelerindeki konar göçer kabilelerden asker temin edilememekteydi. Bununla birlikte on yıl içerisinde bölgedeki aşiretlerden 65 alayın, Hamidiye Alayları bünyesinde oluşturulması büyük bir başarı olarak ifade edilmektedir. Binicilik ve atıcılıkta oldukça iyi olan aşiret mensuplarından oluşturulan askeri alaylar, merkezi yönetimin elini özellikle bölgeye yönelik planları olan yabancı güçlere karşı oldukça güçlendirmiştir. Bölgede merkezi yönetimin otoritesi, Kürt aşiretleri vasıtasıyla tesis edilmiştir (Yiner, 2019, s. 396).

Hamidiye Alayları projesi ilerledikçe Padişah'ın, Şakir Paşa'nın, Zeki Paşa'nın ve diğer yöneticilerin çoğunun zihninde Kürt aşiretleri için farklı vizyonların olduğu anlaşılmaktadır. Dönemine göre çağdaş dünya görüşlerine sahip olan bu kişiler, bu projeyi aynı zamanda bölgenin medenileşmesinin bir vasıtası olarak görüyorlardı. Bölgenin geri kalmış toplumsal ve kültürel yapısında bir dönüşüm amaçlayan projenin bu yönünün temelleri Hamidiye Alayları oluşturulmadan önce atılmıştı. Bu sürecin ilk adımı, Osmanlı Devleti'nin yüzyıllardır zaman zaman denediği aşiretlerin iskân ettirilmesidir. Bu iskân girişiminden sonra başlatılan Hamidiye Alayları projesiyle, iki temel amacın aynı anda gerçekleştirilebileceği anlaşıldı (Klein, 2011, s. 5).

Bu alayların bölgede düzenin ve asayişin tesisinde önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Kan davalı aşiretlerin barıştırılması, gasp ve hırsızlık gibi olaylara müdahale edilerek suçluların cezalandırılması, gayri Müslimlere yapılan saldırıların önlenmesi ve isyankâr toplulukların kontrol ve düzen içine alınması gibi çok sayıda işlev, bu alayları oluşturan aşiretler tarafından yerine getirilmiştir (Yiner, 2019, s. 397).

Hamidiye Alayları projesini, sadece Sultan Abdülhamid'in saltanatı süresiyle kısıtlamanın hatalı olduğu düşünülmektedir. Bu sultan Nisan 1909 tarihinde tahttan indirildiğinde, özel projesi imparatorluğun yeni yöneticileri tarafından tamamen feshedilmedi. Bunun yerine bu alaylara, yeni bir isim verildi ve alay sayısı düşürüldü. Yeni rejimin liderleri projeyi rafa kaldırmayı düşünmüş olsalar da, bunun yerine milislerin örgütlenmesinde karar kıldılar. Osmanlı imparatorluğu Birinci Dünya Savaşı'na girdiğinde, alaylar artık iç tehditleri bastırmak veya belirsiz bir dış tehdide karşı durmak için tasarlanmadıkları için yeni bir rol üstlendi. İlk Dünya savaşından sonra bazı milis şeflerinin yeni kurulan Cumhuriyete karşı gelişen hareketlere katıldığı görülmektedir. Bununla birlikte birçok aşiret, Yunan işgaliyle mücadelede düzenli orduya katılarak Kurtuluş Savaşı'nda rol almıştır (Klein, 2011, ss. 5-6).

Bu proje ile Kürtler, Osmanlı imparatorluğunun devlet politikasının bir parçası haline gelir ve bir yönüyle bu politikayı benimser ve içselleştirir (Yıldız, 2009, s. 45). Hamidiye Alayları, otuz yılı aşkın bir süre boyunca aşiret üyelerinin, ailelerinin, komşularının ve tüm bölgenin hayatını etkilemiştir. Aynı zamanda bu alaylar, bölgesel, imparatorluk çapında ve hatta uluslararası düzeyde Osmanlı siyasetinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Milislerin, yerel güç yapısının ve hatta Kürt toplumunun sosyal ve siyasi örgütlenmesinin dönüşümünde önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bununla birlikte bu projenin, bölgedeki toprak mülkiyeti

üzerinde ve dolayısıyla bölgenin ekonomik yapısında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu milis yapılanmasının izlerini, Osmanlı'nın son dönemlerindeki devlet-toplum ilişkisinde ve Osmanlı'nın ulus-devletine dönüşümünde görmek mümkündür (Klein, 2011, s. 6). Kürt aşiretlerinden Hamidiye Alaylarının oluşturulması sürecinde Sünni Kürtlerin tercih edilmesi ve Alevi Kürtlerin dışlanması politikasının, Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan Kürt isyanlarında etkili olduğu ifade edilmektedir. Bu dönemde gücendirilen Alevi Kürtlerin, yeni ulus devletin yapılanmasında sorun olarak kendini gösterdiği anlaşılmaktadır (Türkdoğan, 1998, ss. 414-416). Buradan Hamidiye Alayları projesinin bölgedeki etkisinin, çok boyutlu ve uzun soluklu olduğu söylenebilir.

5. Milli Aşireti (Milan)

Kürtlerin Milan ve Zilan (veya Mil ve Zil) olmak üzere iki koldan meydana geldiği ifade edilmektedir. Çoğunlukla Türkiye ile İran'ın sınır bölgelerinde yaşayan Milan kolunun Arabistan'dan geldiği ve Batman ili civarında yoğunlaşan Zilan kolunun Doğu kökenli olduğu belirtilmektedir. Bu tasnifin farklı bir versiyonunda, bu iki kola Baba Kurdi eklenerek üçlü bir sınıflandırma yapılmıştır. Halid bin Velid'in etkisi ile İslam'ı kabul ettiklerini iddia eden Baba Kurdi kolu hakkında kısıtlı ve yetersiz kaynak bulunmaktadır. Ertuşi, Pinyani, Zibar ve Barzan aşiretlerini bünyesinde bulunduran Baba Kurdi kolunun Sorani lehçesini konuştuğu veya Pers kökenli oldukları gibi iddialar bulunmakla birlikte, onların Milan ve Zilan gibi Kurmanci lehçesini konuştukları bilinmektedir (Jongerden, 2007, s. 26).

Milan veya Milli kolu ile Zilan veya Silivan kolu arasında yaşam biçiminden ve alanlarından kaynaklı farklılıklar dikkat çekmektedir. Zilan aşiretleri, yüksek dağlardaki yerleşim alanlarında yaşamaktaydı. Tabiatları sert ve olan bu göçebe aşiretler, Milan aşiretlerine kıyasla daha izole bir yaşam sürmüşlerdir. Bundan dolayı eski Kürt geleneklerini sürdürdükleri görülmektedir. Arap kökenli olduğu ifade edilen Milan aşiretleri ise, daha duyarlı ve zeki olduğu ve bundan dolayı bölgede daha etkili olduğu belirtilmektedir. Milan aşiretleri içerisinde meydana gelen kardeş kavgalarından dolayı bu aşiretlerin Ganuri ve Banuri olmak üzere iki kola ayrıldığı anlatılmaktadır (Nikitin, 1976, s. 279).

Ziya Gökalp, Kürt aşiretlerinin genellikle kabile biçiminde yapılandığı ve bir lider tarafından yönetildiğini belirttikten sonra bu aşiretlerin çeşitli emarelere sahip olduğunu ifade etmektedir. Örnek olarak Milli aşiretini gösteren Gökalp, bu aşiretin iki farklı emareden oluştuğunu söylemektedir. İlk emarenin, “7 mühür sahipleri” ve “Gamıriler (öküzleri ölmüş)” biçiminde nitelenen Hıdrekan, Hacikan,

Sinkan, Güran, Cimikan, Cebikan ve Kümnakşan adlı yedi esas alt birimden (aşiret) meydana geldiğini anlatmaktadır. Bu yedi aşirete daha sonra Mendan, Seyyidan, Bergühan, Alreşan, Kejan, Nasıran, Dodkan, Cemaldinan, İzolan, Çuvan, Şeyhan ve Metinan adlı aşiretler eklenmiştir. Bu aşiretlerin tamamının Kurmanc ve Şafii olduğunu vurgulayan Gökalp, Milli aşiretleri hakkındaki bilgileri daha da detaylandırır (Gökalp, 2011, ss. 37-38). Ziya Gökalp Milan kolunun 19 aşiretini sayarken, Mark Sykes bu kolun seksenden fazla aşiretten oluştuğunu belirtmektedir. Sözlü geleneğe göre Milan kolu dağıldıktan sonra yedi aşiret (Cebikan, Cimikan, Hacikan, Kiran, Kumnaksan, Sinkan ve Xedrikan) tarafından İbrahim Paşa'nın liderliğinde yeniden kurulur (Jongerden, 2007, s. 27). 1927 yılı Urfa Salnamesinde Milli Aşiretlerinin sayısı, asli aşiretler ile birlikte 31 tane olduğu görülmektedir (Urfa Vilayeti Salnamesi, 1927, s. 99).

Osmanlı belgelerinde bu aşiretin ve aşiret üyelerinin farklı şekillerde ifade edildiği görülmektedir. 1594 tarihli Mühimme Defterinde bu aşiretin mensupları "Milli taifesinden" biçiminde geçmektedir (Mühimme Defteri 73, 1594, s. 517). Bunun yanında bu belgelerde "Millizadeler", "Millili" ve "Millizade" gibi nitelemeler dikkat çekmektedir (Diyarbakir Ahkam Defteri 1; 58-3 ve 4, evail-i Şevval 1157).

Milli aşiretinin öne çıkan bazı figürlerini, Kürtlerin sözlü edebiyatında görmek mümkündür. Bunlardan biri Irak, Suriye, Ermenistan ve Gürcistan gibi farklı coğrafyalarda yaşamış olan Ezidilerden elde edilen ve çok farklı uyarlamaları bulunan Ezidi Derwêşê Evdi anlatısıdır. Milli Aşiretleri konfederasyonunda yer alan Sincari aşiretine bağlı olan Derwêşê Evdî, o dönemde Milli Aşiretinin lideri olan Zor Temer Paşa'nın evladı Edulê (veya Edlê)'ye âşık olur. Ezidi olduğu için bir Müslümanla evlenmesi yasak olan Derwêş, Milli aşireti ile Arap Şammar aşireti arasında gerçekleşen savaşlarda yiğitliği ile öne çıkar. Bu savaşlardan birinde Derwêş hayatını kaybeder ve sevgilisi Edulê büyük bir üzüntü yaşar. Bu anlatının oldukça ayrıntılı ve farklı sözlü versiyonlarının bulunması hem anlatının yaygınlığını ve önemini hem de aşiretlerin Kürt literatürüne etkisini göstermektedir (Kreyenbroek & Allison, 2003, ss. 70-71).

Bir söylenceye göre bir zamanlar çok güçlü olan Kürtlerin Milan kolu, tanrıyı gücendirir ve bunun sonucunda tanrı tarafından farklı bölgelere dağıtılır ve bir kısmı ortadan kaldırılır (Jongerden, 2007, s. 26). 1711 yılında Milli aşiretinin Diyarbakır civarında göçebe bir yaşam sürdüğü ve bu aşirete yönelik şikayetlerin bulunduğu görülmektedir. Bu şikayetlerden dolayı aşiret Rakka bölgesine sürgün

edilir. Bu aşiretin unsurlarından olan Bamran, Dudegan, Senedgan ve Ömergan adlı topluluklar Rakka'da iskân eder (Türkdoğan, 1998, s. 206). Bu örnek, Milli aşiretinin yaşam alanının tarihsel süreç içerisinde sabit olmadığını ve değişebildiğini göstermesi açısından önemlidir.

18. yüzyıl boyunca Rakka'dan Çıldır'a kadar olan bölgelerde Has'ların yönetimini elinde bulunduran Milli Aşiretleri geniş bir coğrafya üzerinde yayılım gösterdikleri görülmektedir. Devletin iskân politikalarıyla bölgede geniş bir araziye dağıtılmak istenen Milli Aşiretleri, Halep, Antep, Antakya bölgelerine kadar gelmiştir (Aydın vd., 2000, s. 171). Milli Aşiretleri'nin göçebe kolu olan Viranşehir Milli Aşiretleri, Rakka' dan Sivas'a kadar olan bölgelerdeki otlaklarda devletin iskân politikalarına karşı direnç göstermekteydi (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, AE.SOSM.III/89/6839; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, AE.SOSM.III/81/6175).

19. yüzyılın başlarında Osmanlı ile isyancı Mısır güçleri arasında çatışmalar yaşanmaktaydı ve Milan aşireti, her iki kuvvetin hakimiyet alanları dışında kalan bir bölgede yaşamını sürdürmekteydi. 1860 yıllarında varlıklı ve başarılı olmasıyla öne çıkan Milan aşireti, diğer aşiretler tarafından kışkırtılır ve bunun sonucunda Van bölgesindeki aşiretler birleşerek bu aşiretle mücadeleye başlar. Bu mücadele sonucunda topraklarını terk etmek zorunda kalan aşiret, büyük bir yenilgiye uğrar. Zenginlik içinde yaşayan ve yaklaşık 1600 çadırdan oluşan Milan aşireti, bu mücadele sonucunda çadır sayısı 500'e kadar düşer ve ciddi bir dağılma sürecine girer. Bölgede güçsüz ve etkisiz bir duruma düşen bu aşiret, güçlü Arap Şammar aşiretine haraç vermektedir. 1863'te İbrahim Bey'in başa geçmesi ile aşiret güçlenmeye ve büyümeye başlar. Hatta o kadar güçlenir ki, bir dönem haraç verdiği Şammar aşiretini bozguna uğratır. Bunun sonucunda aşiretin hem sayısı hem de nüfuzu arttı. Diğer küçük aşiretler de Milan aşiretine katılır (Bruinessen, 2013, ss. 95-96). Bundan dolayı Milan kolu, farklı etnik ve dini toplulukları bünyesinde barındıran ve heterojen bir aşiretler konfederasyonu olarak ifade edilmektedir (Jongerden, 2007, s. 26).

1800'lü yılların son dönemlerinde Milan aşiretler konfederasyonunda yer alan aşiretlerin sayısı sürekli değişiklik göstermekteydi. Hem bu aşiretler konfederasyonu içerisinde hem de Hamidiye Alaylarında güçlü bir lider profili çizen İbrahim Paşa'nın şöhreti, bölge sınırlarını aşmıştı. Hatta Dersim ve Erzincan gibi Milan aşiretleri ile doğrudan bir bağı olmayan bölgelerin aşiretlerinin, bu paşayı tanıdıkları ve ona saygı gösterdikleri görülmektedir. Milan aşiretleri Urfa ve Rakka gibi bölgelerde bulunmakla birlikte, aşiretin merkezi ve kalesi Viranşehir idi (Bruinessen, 2013, ss. 289-290). Hamidiye Alayları

içerisinde önemli bir konuma ulaşan Milli İbrahim Paşa, öncelikle Viranşehir, Siverek, Derik ve Diyarbakır bölgelerinde otoritesini kurdu. Bu paşa, 20. yüzyılın başlarında gücünün zirvesine ulaştığında günümüz Urfa, Mardin ve Diyarbakır illerini kapsayan geniş bir alanda hakimiyet kurmuştu (Jongerden, 2007, s. 245).

Hamidiye Alayları düşüncesi Milli Aşiretleri Reisi İbrahim Bey (Ağa) tarafından ziyadesiyle olumlu karşılanmıştı (Süphandag, 2012, ss. 157-158; Karademir, 2014, ss. 205-206). Bunun sebebi ise geçmişteki Milli Aşiretleri reislerinin yaptığı taşkınlıklar gerekçe gösterilerek merkezi yönetim tarafından sürülmeleri, tutuklanmaları ya da öldürülmeleri idi. İbrahim Bey Hamidiye Alayları'nı bu yaptırımlardan kurtulmanın anahtarı olarak görmekteydi. İbrahim Bey'in Milli Aşiretleri'nin yaylak ve kışlak hareketlerini kolaylaştırmak, çatışma içerisinde bulunduğu çevre aşiretlere karşı baskın gelmek ve merkezi yönetimin desteğini arkasına alarak devlet görevlisi unvanını kullanmak gibi birtakım önemli kazanımlar elde etmek istemesi, bu düşüncüyü desteklemektedir. Böylelikle bölgede kontrol alanı genişleyen İbrahim Bey, askeri örgütlenmesi zaten güçlü olan Milli Aşiretleri'nin devlet nezdinde meşruiyet kazanmasını sağlamıştır. Diğer taraftan merkezi yönetim için Şammar ve Aneze gibi çöl aşiretlerine karşı Milli Aşiretinin kuvvetlerini caydırıcı bir güç olarak kullanabilme imkânı doğmuştur (Kıran, 2003, ss. 171-172). Arap Şemmar ve Aneze Aşiretlerinin Halep, Şam ve Ceylanpınar düzlüklerine yayılması sonrasında bu aşiretlerle komşu olan Milli Aşiretleri arasında çatışmalar, güç gösterileri, yağma ve talan olayları yaşandığı görülmektedir. Osmanlı arşivlerinde Milli Aşiretleri ile Karakeçili ve Şemmar Aşiretlerinin karşı karşıya kaldığı birçok olay geçmektedir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.PRK. AZJ.38/121 (1317), s. 29).

1895 yılında Diyarbakır vilayetinde bazı çetelerin genelde Hristiyanlara ve özelde Ermenilere karşı şiddet girişimlerinde bulunduğu görülmektedir. Bazı kaynaklarda üç bin Ermeni'nin bu şiddet olaylarında öldürüldüğü ifade edilmektedir. Söz konusu şiddet olayları başladığında, İbrahim Paşa'nın süvari birliklerinden birini Diyarbakır'a gönderdiği iddia edilmektedir. Bu birlikler şiddet eylemlerine ve yağmaya katılmayacak, ancak Hristiyanları koruyacak ve şiddeti kışkırtanlara karşı harekete geçecekti. Xedrik (Xıdrek/Xıdreki/Xıdrekan veya Hıdrekan olarak da ifade edilir.) aşiretinden (Milan konfederasyonunun çekirdeğini oluşturan yedi aşiretten biri) toplanan ve Milli İbrahim'in oğullarından birinin komutasındaki bir alay, Diyarbakır'ın 100 kilometre doğusundaki Malabadi köprüsündeki stratejik konumundan alınarak bu vilayete taşındı. Paşa, alayın şehrin doğusundan geçen Dicle Nehri kıyısında kamp kurmasını emretti. Bu

alayın, 1895'de boş olarak bulunan Diyarbakır'ın Matrani (Kuşlukbağı) köyünde konakladığı ve şiddet olaylarını gerçekleştiren çeteler tarafından yağmaya ve saldırıya maruz kaldıkları anlatılmaktadır. Günümüzde Matrani'nin Kürt köylüleri, kendilerinin bu Xedrik Hamidiye alayının torunları olduklarını iddia etmektedir (Jongerden, 2007, ss. 242-243).

Milli aşiretinin tarihinde ve belleğinde, genel olarak Diyarbakır vilayetinin ve eşrafının olumsuz bir etkisi ve imajı dikkat çekmektedir. 19. yüzyılın başlarında İbrahim Paşa'nın dedesinin babası olan Eyüp Bey, Bingöl Gölünden Sincar'a kadar olan Cezire bölgesini yönetmekteydi. Bu bölge, doğuda Muhammed Bey'in ve güneyde bedevi şeyhlerin beylikleri ile komşuydu. Bölgedeki liderler ve şehirli eşraf arasında sürekli mücadele ve rekabet bulunmaktaydı. Başlarda bölgedeki bu mücadeleyi pek önemsemeyen Osmanlı yönetimi, sonunda eyleme geçme kararı aldı (Jongerden, 2012, s. 64).

Merkezi yönetimin otoritesinin tesisi için Cizre bölgesinin önemli olduğunu gören Reşit Paşa, bu bölgeye bir dizi askerî harekât gerçekleştirir (Hakan, 2011, ss. 78-79). Bu girişimler sonucunda Eyüp Bey yakalanarak Diyarbakır'a götürülür ve burada asılır. Muhammed Bey ve bazı bedevi şeyhleri öldürülür. Bunun üzerine İbrahim Paşa'nın dedesi Teymur (Timawî) Bey, Mardin'de bulunan Osmanlı birliklerine saldırır ve şehri bir süreliğine ele geçirir. Mardin'in ele geçirilmesinden kısa bir süre sonra devam eden çatışmalarda Teymur Bey öldürülür ve Milan Aşiretinin başına İbrahim Bey'in babası Mahmut Bey geçer. Mahmut Bey başa geçtiğinde Milan aşiretler birliği dağılma ve çöküş sürecindeydi. Rakip aşiretlerin baskısı sonucunda kalan aşiret üyeleri, Urfa ile Diyarbakır arasındaki Karacadağ bölgesine sığınır. Mahmut Bey, Milan aşiretlerini Viranşehir'de yeniden toplar ve birkaç yıl içinde büyük bir güç ve zenginlik elde eder. Hatta burada bir kale inşa eder ve bu kale daha sonra Diyarbakır'dan gelen birlikler tarafından yıkılır. İbrahim Bey'in babası yakalanır ve bir süre Diyarbakır'da esir tutulur. Sultan Abdülaziz'in emriyle serbest bırakılmasından kısa bir süre sonra ölen Mahmut Bey'in yerine İbrahim Bey lider olarak başa geçer. Zaman zaman Diyarbakır'dan gelen kervanları yağmalayan İbrahim Bey, Osmanlı yönetimi tarafından diğer altı aşiret lideri ile birlikte Sivas'a sürgüne gönderilir. Yedi aşireti (Xedrik, Torînan, Hacikan, Kuran, Kumnexşan, Çemikan ve Sikan/Sinkan) temsil eden bu yedi lider, Milan aşiretler birliğinin çekirdeğini oluşturmaktaydı. Yaklaşık altı ay sonra Sivas sürgününden kaçan bu yedi aşiret lideri, tehlikeli bir yolculuğun ardından Viranşehir'e ulaşır (Jongerden, 2012, ss. 63-66). Sivas sürgünü sonrasında Viranşehir'e gelen İbrahim Paşa,

burada Hamidiye Alaylarına aşiret olarak katılır ve bu alaylara komutanlık yapar. Padişahın desteğini alan paşa, Mirliva makamına getirilir ve kuzeyde Dersim'den güneyde Suriye'ye kadar olan geniş bir bölgede hakimiyet kurar (Işık, 2013, s. 369).

1890 ve 1896 yıllarında iki defa Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'i aşiret olarak ziyaret eden İbrahim Bey, bu sayede Sultan ile yakınlık içerisine girmiş ve Padişah'tan hediye ve iltifatlar almışlardır. Bu süreçte İbrahim Bey, Padişah tarafından ayrıca değer verilip, sıcak karşılanmıştır. Padişahın kendisine "evladım" diye hitap edecek düzeyde ilgi göstermesi, bu yakınlığı açıkça ifade etmektedir (Karademir, 2014, s. 239; Bozkurt, 2003, s. 153; Kıran, 2003, s. 175).

Hamidiye Alayları içerisinde, Urfa ve Mardin bölgesinde kurulan Milli Aşiretleri alaylarından 41. alay Milli İbrahim Bey'in yönetiminde Viranşehir'de, 42. Alay İbrahim Bey'in oğlu Kaymakam Abdülhamid (Humûd) yönetiminde, 43. Alay ise İbrahim Bey'in diğer oğlu Kaymakam Mahmut yönetiminde bulunuyordu (Kıran, 2003, ss. 172-173; Aytar, 1992, s. 60). 44. Alay Siverek Karakeçi bucağında Karakeçi aşiret reisi Kaymakam Halil Bey yönetimindeydi. Yedi liva olarak teşkil edilen bu alaylardan Milli Aşiretleri altıncı liva içerisinde yer almaktaydı (Aytar, 1992, s. 60). İbrahim Paşa'nın iktidarının zirvelerinde olduğu dönemde İstanbul'da bulunan Rusya büyükelçisi İ.A. Zinoviyev, onun otoritesini ve gücünü şu sözlerle ifade etmektedir: "Bölgede öyle bir etkiye sahip oldu ki, onun isteklerine bizzat Sultan'ın buyruklarından daha fazla saygı gösterilmeye başlandı." (Kıran, 2003, s. 177). Ayrıca kendisine "Kürdistan'ın taşsız kralı" ve "Küçük İmparator" gibi yakıştırmalar yapılmaktaydı." (Karademir, 2014, 238; Kıran, 2003, s. 177).

İbrahim Paşa, İttihat ve Terakki'nin desteklendiği Diyarbakır bölgesini kontrolü altına almıştı ve bölgede etkili bir figür haline gelmişti. "Şaki İbrahim Paşa Destanı" adlı eserin yazarı Ziya Gökalp'in de içerisinde yer aldığı bir grup bu durumu protesto etmek için Diyarbakır Postanesini işgal etmiştir. İttihat ve Terakki'nin etkili olmaya başladığı bu dönemlerde İbrahim Paşa, Yemen bölgesindeki imam Yahya ayaklanmasını ortadan kaldırmakla görevlendirilir. Bu görevi yerine getirmek için 1909 yılında Yemen'e doğru hareket eden paşa, Şam'da iken Padişah'ın tahtan indirildiği ve II. Meşrutiyetin ilan edildiği haberini alır (Işık, 2013, s. 369).

1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte yönetim İttihat ve Terakki Fırkasına geçti. İbrahim Paşa bu yeni yönetimi tanımadı ve isyan etti.

Bağımsızlığını ilan eden ve Abdülhamid'i destekleyen paşa, bölge aşiretlerinin yeni yönetime karşı isyan etmesi için girişimlerde bulundu. Bunun üzerine yeni yönetimi oluşturan Jön Türkler, paşanın üzerine askeri birlikleri gönderir. Osmanlı birlikleri karşısında bozguna uğrayan İbrahim Paşa, Rakka ve Urfa vilayetleri arasında yer alan Abdülaziz dağlarına sığındı. Yaklaşık beş bin milisi Osmanlı'ya teslim olan paşa, burada hayatını kaybeder. Gücünü kaybeden aşiretin başına yerine oğlu Mahmut geçer (Bruinessen, 2013, s. 291). İbrahim Paşa'dan sonra Milli aşiretleri konfederasyonunun dağılması, bu aşiretlerin tamamen ortadan kalktığı biçiminde yorumlanmamalı. Bu aşiretlerin bulundukları bölgelerde varlıklarını ve nüfuzlarını korudukları görülmektedir. Osmanlının yıkılışının ardından yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti yönetiminin, bu aşiret liderlerinin nüfuzundan faydalandığı anlaşılmaktadır (Jongerden, 2007, s. 27).

Meşrutiyet sonrası ittihat ve Terakki'nin yönetime geçmesi ile Hamidiye Alayları, 1910 yılında yeniden düzenlemeye alınmıştır. Mahmut Şevket Paşa tarafından yapılan düzenlemeyle "Hamidiye" ismi kaldırılarak yerine "Aşiret Alayları" ismi getirilmiştir. Aşiret Alaylarına yeni sancak ve fermanlar dağıtılarak bu aşiretlerin bağlılıkları sağlanmaya çalışılmıştır. Bu politikanın yansıması olarak Urfa dolaylarında meskûn İbrahim Paşa'nın oğlu Mahmut Bey idaresinde toplanan Millî Aşireti birliklerinin ve Karakeçililerin, gönüllü olarak Balkan savaşlarına üç alayla katıldıkları bilinmektedir (Kodaman, 1986, s. 55). Balkan Savaşı (1912) esnasında Orgeneral Fahrettin Altay, kendisinin düzenlemiş olduğu Aşiret Alayları içerisinde Millî ve Karakeçili Aşiretlerinden müteşekkil 2 alayın yer aldığını belirtmektedir. Bu Aşiret Alaylarının, Kırklareli'nin kurtuluşunda önemli bir rol oynadığı görülmektedir (Altay, 2008, ss. 68-69).

6. Milli Aşireti İle İlgili Görseller

Fotoğraf-1: İbrahim Paşa (Max von Oppenheim, 1899).

Fotoğraf-2: İbrahim Paşa'nın Holanda ve Fransız Konsolosları ile Görüşmesi (Halep Arşivi, 1904).

Fotoğraf-3: İbrahim Paşa ve Süvarileri (Gertrudebell 1909).

Fotoğraf-4: İbrahim Paşa ve Piyadeleri (Gertrudebell 1909).

Fotoğraf-5: İbrahim Paşa ve Mark Sykes (Sykes, 1915, ss. 320-321).

Fotoğraf-6: İbrahim Paşa'nın Eşi Hansa Hanım ve Oğlu Mahmut Bey (Max Von Oppenheim Arşivi).

Slg. Oppenheim 29/21 S.96

Sonuç

Dinamik ve köklü yapısı ile öne çıkan Ortadoğu coğrafyası çok zengin kültürlerle ve topluluklara ev sahipliği yapmıştır. Özgün nitelikleri olan bu kültürlerde ve halklarda toplumsal bir birim olarak aşiret biçiminde örgütlenmeler öne çıkmaktadır. Kökeni tarih öncesi dönemler kadar uzanan ve farklı birçok toplulukta ve kültürde görülen aşiret yapılanması, Ortadoğu halklarının karakteristik bir özelliği olarak tarih boyunca varlığını korumuştur. Psikolojik, sosyal, politik ve ekonomik boyutları olan ve yapılandığı halkın ve kültürün özelliklerini taşıyan aşiretler, genellikle hiyerarşik ve akrabalık temelli bir örgütlenme olmuştur.

Bu coğrafyanın kalbi denebilecek bir konumda bulunan Kürtler, bölgenin önemli ve etkili bir aktörü ve asli unsuru olarak öne çıkmaktadır. Kendine özgü bir kültürü ve sosyal yapısı bulunan bu halkın dikkat çeken bir özelliği, aşiret biçiminde örgütlenmesidir. Kürtlerde sosyo-politik bir yapılanma olan aşiret olgusu hem aidiyet hem de tanınma yönüyle kendini göstermektedir. Bireyin kendini aşireti ile tanıtmayı ve mensubu olduğu aşirete göre muamele görmesi, bu olgunun işlevini ve etkisini ortaya koymaktadır. Tarihsel süreçte hem Kürtler hem de bölgenin politik yapısı ve dengeleri, bu olgu göz önünde bulundurularak gerçek anlamda anlaşılabilir.

Kürtlerdeki aşiret yapılanmasının tek biçimli olmadığı ve zamana ve coğrafyaya bağlı olarak farklılıklar sergilediği görülmektedir. Türkiye, Irak, Suriye ve İran gibi ülkelerde yaşayan ve genellikle Türk, Arap ve Fars etnik yapıları ile etkileşim içerisinde olan Kürtlerin, yaşadıkları bu ülkelerin ve etnik unsurların toplumsal ve kültürel yapısına göre değişimler geçirdiği anlaşılmaktadır. Bu değişimlerin açık bir şekilde görüldüğü yapılardan biri, aşiretlerdir. Araplarla yakın temas içinde olan, Türklerle iç içe yaşayan ve İranlılara komşu olan Kürt aşiretlerinin tamamen aynı aşiret yapısını ve kültürünü sergilediği söylenemez. Buradan Kürtlerdeki aşiret olgusunun, yapısı gereği dinamik bir örgütlenme niteliği sergilediği görülmektedir.

Kürt aşiretleri, Osmanlının hem uluslararası hem de imparatorluk içerisindeki bölgelere ve topluluklara yönelik geliştirdiği stratejilerin bir parçası olmuştur. Bu aşiretleri destekleyerek onları kazanan ve yanına çekmeyi başaran Osmanlının merkezi yönetiminin, otoritesini güçlendirdiği görülmektedir. Özellikle yabancı devletlerin Osmanlının şark vilayetlerine (Doğu ve Güney Doğu Anadolu'ya) yönelik planlarına karşı etkili bir strateji olan bu girişimin en somut örneği Hamidiye Alayları'dır. Dönemin padişahı II. Abdülhamid, Kürt aşiretleri aracılığı ile hem bölgede otoritesini tesis etmiş hem de yabancı güçlere karşı elini güçlendirmiştir. Daha sonra Balkan Savaşlarında ve Kurtuluş Savaşında etkili bir figür olarak karşımıza çıkan Kürt aşiretleri ile Osmanlı yönetimi arasındaki ilişki, her iki tarafın da kazandığı bir iş birliği modelidir. Osmanlının desteği ile bölgenin Kürt aşiretleri dikkate değer bir gelişim ve değişim göstermiştir.

Hamidiye Alaylarının temel omurgasını oluşturan Milli aşireti konfederasyonu, özgün ve dikkat çekici bir aşiret yapılanmasının örneği olarak gösterilebilir. Farklı aşiretlerin bu aşiret konfederasyonu altında oluşturdukları birlik, bölgenin etkili bir aktörü olmuştur. Hem Sultan II. Abdülhamid'in ve Osmanlının diğer bürokratlarının hem de bölgedeki bazı aşiretlerin takdirini kazanan Milli İbrahim Paşa, Kürt aşiretlerinin en çok öne çıkan figürlerinden biridir. Bu paşa, devletin desteği ile bölgede ve diğer aşiretler arasında hâkim olma girişimlerinde göreceli bir başarı kazandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte onun otoriter ve yayılcı stratejisi, onun hakkında olumsuz nitelermelerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Onu olumlu veya olumsuz olarak tasvir eden çok sayıda kaynağın bulunması, özelde İbrahim Paşa'nın ve genelde Milli aşiretinin ve dolayısıyla Hamidiye Alayları bünyesinde Kürt aşiretlerinin etkisini ve önemini göstermektedir. İbrahim Paşa, Milli aşiretleri konfederasyonu, Kürt aşiretleri,

Hamidiye Alayları ve Osmanlı İmparatorluğunun Doğu politikası, adeta bir matruşka bebek yapısını ortaya koymaktadır. Çok boyutlu ve derin olan bu ilişkiler ve etkileşimler ağı, manipülatif ve politik yaklaşımlar ile girift bir görünüm sergilemektedir. Bu girift görünüm hem Ortadoğu tarihinin hem de Kürt toplumunun vazgeçilmez bir realitesi olan aşiret örgütlenmesi üzerinde yükselmiştir.

Fransız Devrimi ve Sanayi İnkılabı ile başlayan küresel çaptaki dönüşümler, batı kökenli olarak yayılan ve İnsan Hakları Beyannamesi gibi unsurlarla güçlendirilen bireysel özgürlük anlayışları, günümüz toplumlarında büyük değişimlere yol açmıştır. Gittikçe yayılan ve güçlü bir şekilde özendirilen modern ve birey eksenli yaşam biçimleri, esas olarak gelenekçi düşünceyi gerici ve ilkel bir plana itmektedir. Bu sürecini önemli bir geleneksel unsur olarak öne çıkan aşiret yapılanmasını etkilememesi düşünülemez. Bu geleneksel unsur belki tarihin hiçbir döneminde karşılaşmadığı bir tehlike ile yüzleşmektedir. Birey merkezli modern yaşamın aşiret kültürünü ve geleneğini dikkate değer bir oranda aşındırdığı açık bir şekilde görülmektedir. Zayıflayan aşiret kültürü ve geleneği ile birlikte aşiret yapıları içerisinde ciddi değişikliğe neden olan bir süreç yaşanmaktadır. Bu sebeple Hamidiye Alayları ve Kürt aşiretleri bağlamında Milli Aşireti örneğine değinmiş olduğumuz aşiret yapıları geçmişinde olduğu gibi günümüzde ve belki de gelecekte varlığını korumaya devam edecektir. Fakat bu sürecin, aşiret sisteminde büyük dönüşümlere ve değişimlere neden olacağı aşikardır. Ortadoğu tarihinde önemli süreçlerde rol almış ve jeopolitik açıdan önemli kazanımlar elde etmiş olan aşiret yapıları, geçmişte olduğu kadar günümüzde de dikkate değerdir ve bu çerçevede ele alınarak irdelenmesi önem arz etmektedir.

Kaynaklar

Al-Jabbar, F. ve Dawod, H. (2013). *Aşiretler ve iktidar: Ortadoğu'da Etnisite ve Milliyetçilik*,

(Çev. Ömer Ögünç), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abdulla, N. (2009). *İmparatorluk Sınır ve Aşiret: Kürdistan ve 1843-1932 Türk-Fars Sınır Çatışması*,

(Çev. Mustafa Aslan), İstanbul: Avesta Yayınları.

Altay, F. (2008). *10 Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922)*, İstanbul: Eylem Yayınları.

Attar A.R.Ş. (2004). *Kürtler: Bölgesel ve Bölge Dışı Güçler*, (Çev. Alptekin Dursunoğlu), İstanbul:

Ağaç Kitabevi Yayınları.

Aydın, S., Emiroğlu, K., Özel, O. ve Uhsal, S. (2000). *Mardin, Aşiret-Cemaat-Devlet* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Aytar, O. (1992). *Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna*, İstanbul: Medya Güneş Yayınları.

Beşikçi, İ. (1992). *Doğu Anadolu'da Göçebe Kürt Aşiretleri*, Ankara: Yurt Yayınları.

Bois, T., Minorsky, V. ve Kenzie, D.N.M. (2004). *Kürtler ve Kürdistan*, 2.Baskı, (Çev. Kamuran

Fıratlı), İstanbul: Doz Yayınları.

Bozkurt, İ. (2003). *Tarih Boyunca Aşiretçilik ve Şanlıurfa Aşiretleri Tarihi*, Şanlıurfa: İmaj Yayıncılık.

Bruinessen, M.V. (2013). *Aga, Seyh, Devlet*, 8.Baskı, (Çev. Banu Yalkut), İstanbul: İletişim Yayınları.

Colin, G.S., (1979). "Şaviye", *İslam Ansiklopedisi: İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve*

Biyografya Lugati, Cilt 11, 2.Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Elibüyük, M. (2003). "Orta Doğu'nun Coğrafya Bakımından Adı, Yeri, Önemi", *Fırat Üniversitesi*

Orta Doğu Araştırmaları Dergisi, Cilt I, Sayı 1, 129-156.

Gökalp, Z. (2011). *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, 3. Basım, İstanbul:

Kaynak Yayınları.

Hakan, S. (2011). *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kürtler ve Kürt Direnişleri (1817-1867)*, 2. Baskı,

İstanbul: Doz Yayıncılık.

Hasanov, A. (2012). *Jeopolitik*, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Işık, İ.S. (2013). *A'dan Z'ye Kürtler: Kişiler-Kavramlar-Kurumlar*, 2. Baskı, İstanbul:

Nûbihar Yayınları.

İnanç, M. H. (1993). "Aşiret", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Jongerden, J. (2007). *The Settlement Issue in Turkey and the Kurds: An Analysis of Spatial Policies*,

Modernity and War, Leiden ve Boston: Brill Publishing.

Jongerden, J. (2012). "Elite Encounters of a Violent Kind: Milli İbrahim Paşa, Ziya Gokalp and

Political Struggle in Diyarbekir at the Turn of the 20th Century", *In Social Relations in*

Ottoman Diyarbekir, 1870–1915, Leiden: Brill Publishing.

Jwaideh W. (2009). *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi, Kökenleri ve Gelişimi*, (Çev. İsmail Çekem ve Alper

Duman), İstanbul: İletişim Yayınları.

Karademir, N. (2014). *Sultan Abdülhamid ve Kürtler*, İstanbul: Nubihar Yayınları.

Kıran, E. (2003). *Kürt Milan Aşiret Konfederasyonu*, İstanbul: Elma Yayınları.

Klein, J. (2011). *The Margins of Empire: Kurdish Militias in the Ottoman Tribal Zone*, California:

Stanford University Press.

Kodaman, B. (1986). *Osmanlı Devrinde Doğu Anadolu'nun İdâî Durumu*, Ankara: Anadolu Basın

Birliği Yayınları.

Kodaman, B. (2011). "Hamidiye Hafif Süvari Alayları (2. Abdülhamid ve Doğu-Anadolu Aşiretleri)"

Tarih Dergisi, Sayı 32, ss. 427-480.

Kreyenbroek, P.G. ve Allison, C. (2003). *Kürt Kimliği ve Kültürü*, (Çev. Ümit Aydoğmuş), İstanbul:

Avesta Yayınları.

Linder, R.P. (2000). *Orta Çağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, (Çev. Müfit Günay), Ankara:

İmge Kitabevi.

MacQueen, B. (2018). *An Introduction to Middle East Politics*, Second Edition, Los Angeles vd.:

Sage Publishing.

Menteşasvili, A.M. (2004). *Dünden bugüne Kürtler*, (Çev. Ayşe Hacıhasanoğlu), İstanbul: Evrensel

Basım Yayın.

Minorsky (1988). *Kürtler*, Köln: Weşanên Helepçe Yayınları.

Nikitin, B. (1976). *Kürtler*, Cilt 1, İstanbul: Özgürlük Yolu Yayınları.

Sykes, M. (1915). *The Caliphs' Last Heritage*, London: MacMillan and Co. Publishing.

Süphandag, K. (2012). *Hamidiye Alayları Ağır Direniş ve Zilan Katliamı*, İstanbul: Peri Yayınları.

- Türkay, C. (1979). *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, Tercüman*, İstanbul: Kaynak Eserler Serisi 1.
- Türkdoğan, O. (1998). *Güneydoğu Kimliği*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Uluç, A.V. (2010). "Kürtler'de Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret", *Mukaddime*, Cilt 2, Sayı 2, ss. 35-52.
- Yıldız, H. (2009). "Muhatapsız Savaş Devam Ediyor", *Resmi Tarih Tartışmaları 6. Resmi Tarihte Kürt'ler*, (Ed. İsmail Beşikçi), Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- Yiner, A. (2019). "Aşiretler Arasındaki Mücadele ve Hamidiye Alayları", *Journal of Academic Value Studies (JAVStudies)*, Volume 5, Issue 3, ss. 395-405.

Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi*. AE.SOSM.III/89/6839.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi*. Y.PRK. AZJ.38/121 (1317).
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi*. 1594 tarihli Mühimme Defteri 73.
- Diyarbakir Ahkam Defteri*. 1 Numaralı Defterler.
- Urfa Vilayeti Salnamesi*. 1927.

İnternet Kaynakları

- Gertrude Bell, *İbrahim Paşa ve Piyadeleri*, 1909
<https://gertrudebell.ncl.ac.uk/p/gb-3-1-15-1-205>, Erişim Tarihi: 28.12.2023.
- Gertrude Bell, *İbrahim Paşa ve Süvarileri*, 1909.
<https://gertrudebell.ncl.ac.uk/p/gb-3-1-15-1-206>, Erişim T. 28.12.2023.
- Max von Oppenheim, *İbrahim Paşa*, 1899.
<https://max-von-oppenheim.foundation/collections/collection-of-cartographic-data/?lang=en>, Erişim Tarihi: 28.12.2023.
- Aso Zagrosi, *Halep Arşivi*, 1904.
- Max Von Oppenheim Arşivi.
[https://arachne.unikoeln.de/arachne/index.php?view\[section\]=uebersicht&view\[layout\]=marbilderoppenheim_item&view\[caller\]\[project\]=oppenheim&view\[page\]=120&view\[category\]=overview&search\[data\]=ALL&search\[mode\]=meta&search\[match\]=similar&view\[active_tab\]=overview&search\[constraints\]=Beduinen#](https://arachne.unikoeln.de/arachne/index.php?view[section]=uebersicht&view[layout]=marbilderoppenheim_item&view[caller][project]=oppenheim&view[page]=120&view[category]=overview&search[data]=ALL&search[mode]=meta&search[match]=similar&view[active_tab]=overview&search[constraints]=Beduinen#), Erişim Tarihi: 28.12.2023.

Alayên Hemîdiye di Serdema 1891-1914 de û Konfederasyona Millî ya Eşîrên Kurd di Çarçoveya Siyaseta Herêmî ya Osmanî de

Puxte.

Rastiya eşîrî diyardeyek e ku hema bêje di hemû serdemên dîroka nivîskî ya Rojhilata Navîn de cih girtiye û hêmaneke pêkhatî ya civakên herêmê ye. Bandor û xwezaya vê diyardeyê ku di warê dîroka civakî de avahiyêke girîng e, bi demê re diguhere. Dîroka birêxistinkirina eşîran ku li erdnîgariya Rojhilata Navîn bi zelalî tê dîtin, ji serdema beriya dîrokê vedigere. Avahiyên eşîrî di civakên kevnar ên wekî Babil, Asûr, Pers, Roma û Bîzans de têne dîtin. Di serdema Împaratoriyan weke Selçûkî û Osmaniyan de êl weke navendên girîng ên hêzê derketine holê. Bi taybetî di serdema Yavuz Sultan Selîm û Ebdulhemîdê II. de, eşîrên kurdan cihên girîng girtin. Nêzîkatiyên ferd-navendî her çiqas di bin bandora çanda rojavayî de belav bûn piştî Şoreşa Frans diyardeya eşîrtiyê ji holê rakir jî, nekarîn girîngî û bandora wê ji holê rakin. Diyardeya eşîrtiyê ku di pêvajoya dîrokî de bingeha jiyana civakî ya birêxistinkirî pêk tîne, weke taybetmendiyêke girîng a erdnîgariya Rojhilata Navîn hebûna xwe parastîye.

Di dema Împaratoriya Osmanî de, yek ji eşîrên herî diyar ên parêzgehên Rojhilat (rojhilat û başûrê rojhilatê Anatoliya îro) eşîra Millî bû. Bi taybetî dema ku Îbrahîm Paşa di serê vê eşîrê de bû, Eşîra Millî ya ku gelek eşîr di nav pêkhatiya xwe de cih girtibû, îtîfaqek eşîran çêkir. Ev eşîra ku li herêmeke mezin (Mûsil, Heleb, Şanlıurfa, Diyarbekir û Mêrdîn) serdest bû, di teşekirina pêkhatiyên herêmê yên civakî, aborî û siyasî de roleke girîng lîst.

Alayên Hemîdiyeyê ku di dawiya sedsala 19an de hatin damezrandin, li parêzgehên rojhilatê Împaratoriya Osmanî hêzeke bi bandor bû û bi piranî ji eşîrên kurdan pêk dihat. Eşîra Millî bandoreke berçav li damezrandin û karkirina bi bandor a Alayên Hemîdiye kir. Îbrahîm Paşa (Millî Îbrahîm) ku kesekî girîng ê vê eşîrê bû, di dema avakirina Alayên Hemîdiye de, rutba "Emîrû'l-ümerâ" girt. Ev paşayê ku tê gotin Ebdulhemîdê Duyem jê re gotiye "kurê min" ji aliyê rayedarên qesrê ve hatiye hezkirin û bi navê "mirliva" wî kirine paşa. Ji yanzdeh Alayên Hemîdiyeyê yên ku li herêma Diyarbekirê hatibûn avakirin 5 ji endamên vê eşîrê pêk dihatin. Eşîra Millî di serê sedsala 20an de him li herêmê him jî di

nav Alayên Hemîdiyeyê de hêz û bandora xwe zêde kir û li Diyarbekir, Şanlıurfa û Mêrdînê stratejiyeke zordar û berfireh meşand.

Tê dîtin ku Eşîra Millî ku hêmaneke girîng a pêkhatiya Alayên Hemîdiyeyê pêk dianî, car caran îmtiyazên vê endamtiyê îstîsmar dikirin. Ev eşîra bi avantajên yekîneyên xwe yên çekdar û bi desteka dewleta Osmanî, bi eşîrên cîran re ji bo serdestiyê têkoşînek dimeşîne û tê fêmkirin ku di kirinên xwe de ber bi tundiyê ve çûye. Îbrahîm Paşa ku bi taybetî bi navdarên Diyarbekirê re di nav nakokî û têkoşîneke giran de bû, ji ber kiryarên xwe yên zêde di çavkaniyan de bi gelek rengdêrên neyînî tê binavkirin. Her wiha tê fêmkirin ku giliyên ku li ser vî paşa li rêveberiya navendî hatine kirin tu encam derneketiye. Eşîra Millî ku nûnerekî girîng û bibandor ê dewleta Osmanî li herêmê bû, ne tenê di siyaseta Împaratoriya Osmanî ya li herêmê de, bi îmajê xwe ya li herêmê jî xwedî bandor bû.

Ji xeynî rastiyeke dîrokî, eşîr di cîhana îroyîn de bûne aktorek bi bandor a jeopolîtîk. Her çend têgeha jeopolîtîkê li gorî welat û erdhejên mezin were nixandî jî, tê dîtin ku civakên aktîf ên li herêmê hatine bicihkirin bandorê li jeopolîtîka herêmê dikin. Li ser herêma Rojhilata Navîn, girîngiya jeopolîtîk a eşîran li ser asta welat û herêmê pir mezin e ku neyê paşguhkirin. Dema ku daneyên dîrokî tene analîz kirin, tê dîtin ku bandorên eşîran ên li ser jeopolîtîka welêt û girîngiya wan a jeostratêjîk nayên hesibandin. Avahiyên eşîrî ku di dîroka herêmê de bûne hêmaneke girîng a hevsengî û hêzê, carinan li ser zemîneke hevpar weke yekitiya eşîran tevdigerin. Di serdemên wiha de nifûsa civakên eşîran zêde bû û qadên bandora wan berfireh bû. Ji aliyê dîrokî ve, Rojhilata Navîn, ku hikûmetên wê demkurt bûn û serweriya herêmê timê dest diguherand, bû qada şerên desthilatdariyê. Ji ber vê rewşê li vê erdnîgariyê avahiyeke dînamîk û bêistîkrar serdest bû. Di ber çavan re li ber çavan girtin, kapasîteya bilind a seferberiyê ya eşîran di warê adaptasyona wan a li herêmê de balê dikişîne. Armanca vê lêkolînê ew e ku perspektîfeke cuda bîne ser pêkhatiyên eşîrî yên herêmê û balê bikişîne ser aliyên erênî yên van pêkhateyan. Her wiha li ser bandor û girîngiya pêkhatiyên eşîrî yên di dawiya sedsala 19-an û destpêka sedsala 20-an de, bi taybetî konfederasyona Eşîrên Milî û bi giştî eşîrên kurdan ên herêmî û civakî, tê nîqaşkirin.

Peyvên Sereke: *Eşîret, Rojhilata Navîn, Alayên Hemîdiye, Kurd, Eşîra Milî, Jeopolîtîk.*

أفواج الحميدية في الفترة ١٨٩١-١٩١٤ والاتحاد القومي للقبائل الكردية في سياق السياسة الإقليمية العثمانية

الملخص:

إن الواقع القبلي ظاهرة برزت في جميع فترات التاريخ المكتوب في الشرق الأوسط تقريباً، وهي عند صربنيوي مهم في مجتمعات المنطقة. يتغير تأثير وطبيعة هذه الظاهرة، التي تعتبر لبنة مهمة في بناء التاريخ الاجتماعي، مع مرور الزمن. يعود تاريخ التنظيم القبلي، الذي يظهر بوضوح في جغرافية الشرق الأوسط، إلى عصور ما قبل التاريخ. ويمكن رؤية الهياكل القبلية في المجتمعات القديمة مثل بابل وآشور وفارس وروما وبيزنطة. وخلال فترة الإمبراطوريات مثل السلالات السلجوقية والعثمانيتين، برزت القبائل كمراكز قوة مهمة. وقد احتلت القبائل الكردية مراكز مهمة خاصة في عهدي السلطان سليم الأول وعبد الحميد الثاني. وعلى الرغم من أن المناهج المتمحورة حول الفرد التي انتشرت تحت تأثير الثقافة الغربية بعد الثورة الفرنسية قد أضعفت الظاهرة القبلية، إلا أنها لم تستطع القضاء على أهميتها وتأثيرها. وقد حافظت الظاهرة القبلية التي تشكل أساس الحياة الاجتماعية المنظمة في المسيرة التاريخية على وجودها كسمة مهمة في جغرافية الشرق الأوسط.

في عهد الإمبراطورية العثمانية، كانت القبيلة الملية من أبرز قبائل الولايات الشرقية (الشرق وجنوب الشرق الآن) حول اليوم). وخاصة عندما كان إبراهيم باشا على رأس هذه القبيلة، شكلت القبيلة الملية التي ضمت العديد من القبائل في هيكلها، تحالفاً من القبائل. وقد لعبت هذه القبيلة التي سيطرت على منطقة واسعة (الموصل وحلب وشانلي أورفة وديار بكر وماردين) دوراً مهماً في تشكيل البنية الاجتماعية والاقتصادية والسياسية للمنطقة.

كانت أفواج الحميدية التي تأسست في أواخر القرن التاسع عشر قوة مؤثرة في المقاطعات الشرقية للإمبراطورية العثمانية، وكانت تتألف في معظمها من القبائل الكردية. كان للقبيلة الملية تأثير ملحوظ على تأسيس أفواج الحميدية وعملها الفعال. وكان إبراهيم باشا (ملي إبراهيم)، وهو أحد الشخصيات المهمة في هذه القبيلة أثناء تشكيل الأفواج الحميدية، يحمل رتبة "أمير باشا". وكان هذا الباشا، الذي يقال إن عبد الحميد الثاني كان يناديه "أبني"، محبوباً من قبل المملوكين في القصر وقد أصبح باشا بلقب "ميرليفا". تألفت خمسة من الأفواج الحميدية الأحد عشر التي تشكلت في منطقة ديار بكر من أفراد هذه القبيلة. في أوائل القرن العشرين، زادت القبيلة الملية من قوتها ونفوذها في المنطقة وداخل أفواج الحميدية على حد سواء، واتبعت استراتيجية قمعية وتوسعية في ديار بكر وشانلي أورفا وماردين.

ومن الملاحظ أن القبيلة المليية التي كانت تشكل عنصراً هيكلياً هاماً من عناصر الأفواج الحميدية كانت تسيء أحياناً استغلال الامتيازات التي توفرها هذه العنصرية. وقد دخلت هذه القبيلة في صراع من أجل الهيمنة مع القبائل المجاورة، مستفيدة من وحدتها المسلحة والدعم الذي قدمته لها الدولة العثمانية، ومن المفهوم أنها كانت تتماهى في تصرفاتها. أما إبراهيم باشا، الذي كان في صراع و صراع خطير خاصة مع أعيان ديار بكر، فقد وصفته المصادر بالعديد من الصفات السلبية بسبب تصرفاته المفرطة. بالإضافة إلى ذلك، من المفهوم أن الشكاوى التي قدمت إلى الإدارة المركزية بشأن هذا الباب لم تسفر عن أي نتائج. كانت القبيلة المليية، التي كانت ممثلاً مهماً وفعالاً للدولة العثمانية في المنطقة، مؤثرة ليس فقط في سياسة الدولة العثمانية في المنطقة بل أيضاً في صورتها في المنطقة.

بالإضافة إلى كونها واقعاً تاريخياً، أصبحت القبائل لاعباً مؤثراً من الناحية الجيوسياسية في عالم اليوم. وعلى الرغم من أن مفهوم الجغرافيا السياسية يتم تقييمه من حيث الدول والمساحات اليابسة الكبيرة، إلا أنه من الملاحظ أن المجتمعات النشطة المستقرة في المنطقة تؤثر على الجغرافيا السياسية للمنطقة. وبالنظر إلى منطقة الشرق الأوسط، فإن الأهمية الجيوسياسية للقبائل على المستوى القطري والإقليمي أكبر من أن يتم تجاهلها. وعندما يتم تحليل البيانات التاريخية، يتبين أن تأثيرات القبائل على الجغرافيا السياسية للبلاد وأهميتها الجيوستراتيجية لا يمكن التقليل من أهميتها. كانت الهياكل القبلية، التي كانت عنصراً هاماً من عناصر التوازن والقوة في تاريخ المنطقة، تعمل أحياناً على أوضاع مشتركة كاتحاد قبائل. وفي مثل هذه الفترات، ازداد عدد سكان المجتمعات القبلية وتوسعت مناطق نفوذها. تاريخياً، كان الشرق الأوسط، حيث كانت الحكومات قصيرة الأجل والسيادة الإقليمية تتغير باستمرار في أيدي القبائل، مسرحاً للصراعات على السلطة. وبسبب هذا الوضع، سادت بنية ديناميكية وغير مستقرة في هذه الجغرافيا. وبالنظر إلى هذه البنية، تلفت الانتباه القدرة التعبوية العالية للقبائل من حيث تكيفها مع المنطقة. تهدف هذه الدراسة إلى تقديم منظور مختلف للهياكل القبلية في المنطقة ولفت الانتباه إلى الجوانب الإيجابية لهذه الهياكل. بالإضافة إلى ذلك، تتم مناقشة التأثير الإقليمي والاجتماعي وأهمية الهياكل القبلية في أواخر القرن التاسع عشر وأوائل القرن العشرين، وتحديد اتحاد القبائل المليية والقبائل الكردية بشكل عام.

الكلمات الدالة: القبيلة، الشرق الأوسط، أفواج الحميدية، الأكراد، القبيلة المليية، الجغرافيا السياسية

Hamidiye Regiments in the Period 1891-1914 and Kurdish National Tribal Confederation in the Context of Ottoman Regional Policy

ABSTRACT

Tribal reality is a phenomenon that has been prominent in almost all periods of written history in the Middle East and is an important structural element of the societies of the region. The impact and nature of this phenomenon, which is an important building block in terms of social history, changes over time. The history of tribal organization, which is clearly seen in the Middle East geography, dates back to prehistoric times. Tribal structures can be seen in ancient societies such as Babylon, Assyria, Persia, Rome and Byzantium. During the period of empires such as the Seljuks and Ottomans, tribes emerged as important power centers. Especially during the reigns of Yavuz Sultan Selim and Abdülhamid II, Kurdish tribes occupied important positions. Although the individual-centered approaches spread under the influence of western culture after the French Revolution eroded the tribal phenomenon, they could not eliminate its importance and influence. The tribal phenomenon, which forms the basis of organized social life in the historical process, has maintained its existence as an important feature of the Middle Eastern geography.

During the Ottoman Empire, one of the most prominent tribes of the Eastern provinces (today's Eastern and Southeastern Anatolia) was the Milli tribe. Especially when İbrahim Pasha was at the head of this tribe, the Milli Tribe, which incorporated many tribes into its structure, formed an alliance of tribes. This tribe, which dominated a large region (Mosul, Aleppo, Sanliurfa, Diyarbakir and Mardin), played an important role in shaping the social, economic and political structure of the region.

Established in the late 19th century, the Hamidiye Regiments were an influential force in the eastern provinces of the Ottoman Empire and were composed mostly of Kurdish tribes. The Milli tribe had a remarkable influence on the establishment and effective functioning of the Hamidiye Regiments.

Ibrahim Pasha (Milli Ibrahim), an important figure of this tribe during the formation of the Hamidiye Regiments, held the rank of "Emîrû'l-ümerâ". This pasha, whom Abdulhamid II is said to have called "my son", was loved by the palace officials and was made a pasha with the title of "mirliva". Five of the eleven Hamidiye Regiments formed in the Diyarbakır region were composed of members of this tribe. In the early 20th century, the Milli tribe increased its power and influence both in the region and within the Hamidiye Regiments, and pursued an oppressive and expansionist strategy in Diyarbakır, Şanlıurfa and Mardin.

It is observed that the Milli Tribe, which constituted an important structural element of the Hamidiye Regiments, occasionally abused the privileges provided by this membership. With the advantage of its armed units and the support provided by the Ottoman state, this tribe engaged in a struggle for dominance with neighboring tribes, and it is understood that it went to extremes in its actions. Ibrahim Pasha, who was in a serious conflict and struggle especially with the notables of Diyarbakır, is characterized with many negative adjectives in the sources due to his excessive actions. In addition, it is understood that the complaints made to the central administration about this pasha did not yield any results. The Milli tribe, which was an important and effective representative of the Ottoman state in the region, was influential not only in the politics of the Ottoman Empire in the region but also in its image in the region.

Beyond being a historical reality, tribes have become a geopolitically influential actor in today's world. Although the concept of geopolitics is evaluated in terms of countries and large landmasses, it is seen that the active communities settled in the region affect the geopolitics of the region. Considering the Middle East region, the geopolitical importance of tribes at the country and regional level is too great to be ignored. When the historical data are analyzed, it is seen that the effects of tribes on the geopolitics of the country and their geostrategic importance cannot be underestimated. Tribal structures, which have been an important element of balance and power in the history of the region, sometimes acted on a common ground as a union of tribes. In such periods, the population of tribal communities increased and their spheres of influence expanded. Historically, the Middle East, where governments were short-lived and regional sovereignty constantly changed hands, was the scene of power struggles. Due to this situation, a dynamic and unstable structure

prevailed in this geography. Considering this structure, the high mobilization capability of the tribes in terms of their adaptation to the region draws attention. This study aims to bring a different perspective to the tribal structures of the region and draw attention to the positive aspects of these structures. In addition, the regional and social impact and importance of tribal structures in the late 19th and early 20th centuries, specifically the Milli Tribal confederation and Kurdish tribes in general, are discussed.

Keywords: *Tribal, Middle East, Hamidiye Regiments, Kurds, Milli Tribe, Geopolitics.*

¹ Şaviye: Arap yaşayışını benimsemiş Afrikalı (Berberi) koyun yetiştiren aşiret topluluklarına Araplar tarafından verilen isimdir. Bu aşiretler için kullanılan “Şaviye” nitelemesi, koyun yetiştirdiklerinden dolayı onları küçük görme amaçlıdır (Colin, 1979, ss. 363-364).